

Javaslat a
„Bregarten Henrik falufejlesztő tevékenysége”
települési értéktárba történő felvételéhez

Készítette:

Vargáné Nagyfalusi Ilona Mária

Vargáné Nagyfalusi Ilona Mária

Csanádpalota, 2017. március 10.

I. A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó neve: Vargáné Nagyfalusi Ilona Mária

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név: Vargáné Nagyfalusi Ilona Mária

Levelezési cím: Apátfalva, 6931 Rákóczi utca 115.

Telefonszám: 06 70 51047 43

E-mail cím: ilonafalusi@freemail.hu

II. A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése: „Bregarten Henrik falufejlesztő tevékenysége”

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

agrár- és élelmiszergazdaság egészség és életmód épített környezet

ipari és műszaki megoldások kulturális örökség sport

természeti környezet turizmus

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye Csanádpalota

4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik

települési tájegységi megyei külföldi magyarság

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

Bregarten Henrik halálakor (1902.) Kovács József akkori képviselő emlékbeszédében méltatta hatalmas életművét:

„1851-ben született Szarvason. Szorgalmas és munkás iparos családból származott. Elemi iskoláit és a gimnáziumot Szarvason végezte, majd a keszthelyi gazdasági szakiskolát látogatta. A katonaság után közigazgatási pályára lépett, és jegyzői oklevelet szerzett. Békésszentandrásán működött 2 évig, innen lett **Csanádpalota lakosai által jegyzővé választva 1879-ben 28 éves korában.** Telve nemes hévvel és ambícióval vette át hivatalát a lehető legrendetlenebb állapotban.

Bregarten Henrik 1879-ben meglepődve látta, hogy az 1857-ben épült emeletes iskola és (régi) községház építési költségei még nem voltak lekönnyelve. Nem lehetett pontosan tudni, mennyi is a községi vagyon. Rendezte a község pénzügyeit és régi számadásait. Számításai végeztével megállapította, hogy e két épületen kívül más vagyona nincs a falunak, az

önkormányzat eddigi költségeit a lakosságra hárította adók formájában.

Sikeres ügyletei folytán ingatlan vagyonokat szerzett a községnek, melyeknek jövedelmei tetemes összeget képviseltek. Takarékpénztárat, Hitelszövetkezetet szervezett, hogy takarékosagra szoktassa a népet, és kedvező hitelt kaphasson a lakosság. Iskolát, óvodát építtetett, díszes községházát emeltetett. Fejlesztette a népoktatást, anélkül hogy újabb terhekkel sújtotta volna a községet.

1898 évben kezdődött idegrendszeri betegsége, 8 hónapig volt távol. Ezután újból nekilátott a fejlesztéseknek. Megalapította a hitelszövetkezetet, vezette az iskolák államosítását, de betegsége miatt befejezni nem tudta. Két cél lebegett szeme előtt, virágzóvá tenni községét, s boldoggá, megelégedetté tenni minden lakosát. Jól átgondolt és pénzügyileg is megfontolt terveinek keresztülvitelénél kitartó, nem kímélt időt és fáradságot, kiváló szónoki tehetsége is segítette.

Mintaképe volt a becsületnek és a kötelességtudásnak, ... a felettes hatóságok részéről teljes elismerést vívott ki, ... községünk osztatlan szeretetével és odaadó ragaszkodásával ajándékozta meg. Támasza és segítőtje volt a szegényeknek és árváknak.

Hogy méltók lehessünk azon igaz szeretetre, mellyel bennünket elhalmozott, tartsuk meg szíveinkben drága emlékét, kövessük példáját.”¹

1902 márciusában tüdőbetegsége miatt nem tudott jelen lenni az üléseken, októbertől megromlott egészségének helyre állítására egy havi szabadságot kapott. 1902. december 2-án Kriván László tudomására hozta a képviselő testületnek, hogy a község szeretett jegyzője Meránban oly súlyos beteg, hogy a javulás teljesen ki van zárva, sőt a halál már legközelebbi napokban bekövetkezhet. A képviselők ekkor 500 koronát különítettek el a közpénztárból a halál esetére, a holttest hazaszállítására.

„Egy idealistával kevesebb,... a gyöngye beteges testben nagy lélek lakott, ...igazi falu jegyzője volt...23 évig volt Csanád-Palotának jegyzője, ...vállaira vette a népboldogítás feladatát, ...a falu atyja lett, ...szerencsés birtokvásárlásaival nagy vagyont szerzett a községnek, míg maga szegény maradt, ...rendezte a község iskolaügyét, és azt igen magas fokra fejlesztette, ... általános szeretet és tisztelet övezte őt az egész megyében, ... élete pedig példa lesz az igaz jellem és kiváló tisztviselő pályafutására.”²

„Csanád –Palota községének mély és nagy gyásza van, mert szeretett jegyzője.... november 10-én megromlott egészségének helyre állítására Meránba utazott ... a ravatalt a díszteremben állítják fel, ... a vasútnál künn volt a százakra menő nép, ... zokog az agg és ifjú, de legjobban az éhező, didergő szegény, kik az árvákkal sokszor meg fognak siratni. eszméid voltak: a szeretet, összetartás és kölcsönös megbecsülés, ... dacára a 16 fokos hidegnek ezernél többen jelentek meg,”³

Fejlesztések Brengarten Henrik jegyzősége alatt.

1880. A (rég) községházát kibővítették.

1881. Megvásárolták a régi ispán lakot, fiú-iskolává alakították át.

¹ Kovács József beszéde 1902. dec. 12-én XVIII. Községi jegyzőkönyv

² Brengarten Henrik c. cikk Makó és vidéke 1902. december 10.

³ Makó és vidéke 1902. dec. 21. Buja Lajos gyászbeszéde

1882. Vasútforgalomba kapcsolódás elhatározása, részvények vásárlása,
1883. A kövegyi nagy- pusztából 90 zsellérnek 5-5 kat. hold birtok eladatott, a község területe 450 kat. hold földdel gyarapodott, és még 6 kat. holdat vettek sertéslegelőnek.
1884. Az úrbéri rendezésből tagosított ugar és külső és belső legelő hitel-telekkönyvezése. A község a jegyző javaslatára bekapcsolódott az „Arad –Csanád Egyesült Vasút” építésébe 25 ezer forinttal. A község szélén ment el a sín és épült vasútállomás is.
1885. Megvásároltak a kövegyi nagy pusztából 627 kat. hold földet. Ebből 400 holdat 5 holdanként eladtak, a többi a falunak megmaradt, tehénjárás céljaira.
1886. Megvásárolták az utásházat és a községi epreskertet.
1887. A (rég) községházát kibővítették és egy részét bérbe adták.
1888. Megvásároltak 27 hold házhelyet, eladtak belőle 15 holdat, 12 holdon az országos vásárokat tartották meg.
1891. Épült fel a leányiskola.
1892. Távirda állomás létesült.
1893. Épült fel az óvoda. A templom körüli vitás telek a falu lett.
1893-95. Ártézi kút fúratása két esetben is sikertelenül.
1894. 4 fiú és 4 leány tanító van alkalmazva.
1895. A községház építését elhatározzák. Tervek: A régi községházból iskola lesz, tanítói lakásokkal. Az emeletes községháza aljában 5 helyiség kereskedés céljára lesz kiadva. Lesz benne takarékpénztári helyiség, négy lakás, vendéglő és pince. Ezeket kiadják bérletbe. Az emeleten lesz a hivatal.
A községház mellett levő Grósz féle telket is megvásárolták.
A faluban az orvosi ellátás folyamatos.
1887. Megalakult a Csanádpalotai Takarékpénztár Részvénytársaság.
1888. Közvágóhíd létesült.
A községi vagyon 1879- 1896-ig, 17 év alatt a tízszeresére nőtt.⁴

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

Csanádpalota községben 1878 –ig nem történt túl sok fejlesztés. 1879-ben érkezett jegyzőnek Brengarten Henrik a faluba. Ez időtől fogva elindult a község anyagi és szellemi fejlődése, a töretlen munka 23 éven át folyt. A fejlesztések végrehajtásán a falu vezetése közösen dolgozott a jegyzővel, és egy idő után a lakosság is belátta a fejlesztések szükségességét és hasznát. A fiatal jegyző minden erejét, és idejét a falu ügyeinek szentelte, állandóan győzködte a falu „maradibb gondolkodású vezetőit” a fejlesztések szükségességéről. Életműve hatalmas, építkezések, átalakítások, új intézmények alapítása, földvásárlások, vasút, óvoda, iskolák stb. Sajnos az állandó megfeszített munka felőrölte egészségét. Szerencsés körülmény, hogy jegyzőségének ideje a millennium idejére esett, amikor országosan is megindult egy fejlődési időszak.

A mai lakosság nem tudja, kinek köszönheti mindezt. Javaslatom megírásának célja, hogy halálának 115. évfordulóján tevékenysége ne merüljön feledésbe.

⁴ Emlékirat Csanád-Palota községről.1896.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

Emlékirat Csanád –Palota községről 1896.

Asztalos P. Kálmán: Csanádpalota közéletű emberei 1812-1951. 1978.

Asztalos P. Kálmán: Színhagyományok 1964.

Asztalos P. Kálmán: Csanádpalota monográfiája 1962-63.

Asztalos P. Kálmán: A településkorabeli temető Csanádpalotán 1975.

Községi jegyzőkönyvek

Makó és vidéke napilap 1902.

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe: nincs

III.

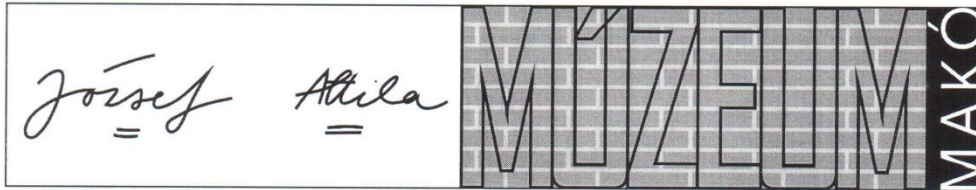
MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja

A fotók 2010-ben és 2009-ben készültek.

2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek

AJÁNLÁS

Csanádpalotai Értéktár Bizottság Elnöke részére
6913 Csanádpalota
Kelemen László tér 10.

Tárgy: Ajánlás *Brengarten Henrik falufejlesztő tevékenysége* értéktárba való felvétele

Tisztelt Elnök Asszony!

A szarvasi születésű Brengarten Henrik, nagyon fiatalon, 28 éves korában lett a település jegyzője. Ezt a nagy felelősséggel járó hivatalt lelkiismeretesen végezte. Rendezte a község pénzügyeit és régi számadásait. Sikeres ügyletei folytán ingatlan vagyonokat szerzett a községnek, melyeknek jövedelmei tetemes összeget képviseltek. Takarékpénztárat, hitelszövetkezetet szervezett, hogy takarékosagra szoktassa a népet, és kedvező hitelt kaphasson a lakosság. Iskolát, óvodát építtetett, díszes községházát emeltetett. Fejlesztette a népoktatást, anélkül hogy újabb terhekkel sújtotta volna a községet. Fontos falufejlesztő tevékenységének kézzelfogható bizonyítékai még ma is a település meghatározó épületei, fontos épített öröksége szülőföldünknek.

Mint múzeumi igazgató, és mint néprajzos is feltétlenül javaslom *Brengarten Henrik falufejlesztő tevékenységét* a Csanádpalota Értéktárába bevenni.

Makó 2017. március 7.

Szikszai Zsuzsanna
igazgató

Javaslat a „Bregarten Henrik falufejlesztő tevékenysége” helyi értéktárba való felvételéhez

A falunk haladó szellemisége, aki a falu fejlesztésében nagyon kivette a részét. Ő volt az, aki rávette a módosabbakat, hogy belépjenek a hitelszövetkezetbe., hogy a pénzügyi fedezet is biztosítva legyen. Így épült meg az a korban vidéken egyetlen emeletes községháza. Ő harcolta ki a templom melletti óvoda megépítését. Mikor meghalt, falu népe hazahozatta. A vasútállomástól a temetőig állt a nép kétoldalt sorfalat, és kísérte nyughelyére. Márványoszlopot csináltattak a sírjára. Javaslom az értéktárba.

Csanádpalota, 2017. március 4.

Balogh Andrásné, Csanádpalota Gerle utca 2/a.

3. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

Hozzájárulói nyilatkozat

A javaslatban és annak mellékleteiben szereplő fényképeket Nagyfalusi Istvánné (Csanádpalota, 6913. Szent István utca 79 .) alatti lakos készítette. További felhasználásukhoz ezennel hozzájárulok.

Apátfalva, 2017. március 3.

